

Hemşirelerin COVID-19 Fobisinin Bakım Davranışlarına Etkisi

The Effect of Nurses' COVID-19 Phobia on Their Care Behaviors

Hacer ÖZEL^{1*}, Esra ÇİĞDEM²

¹Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Hemşirelik Fakültesi

²İstanbul Kartal Dr. Lütfi Kırdar Şehir Hastanesi

*Sorumlu Yazar: hacer.ozel@sbu.edu.tr

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, hemşirelerin COVID-19 fobisinin bakım davranışlarına etkisinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirildi. **Gereç ve Yöntem:** Araştırma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tiptedir. Araştırmanın örneklemini 1 Şubat 2021-1 Mayıs 2021 tarihleri arasında İstanbul ilinde bir şehir hastanesinde COVID-19 enfeksiyonu olan hastalara bakım veren 227 hemşire oluşturdu. Verilerin toplanmasında hemşirelerin tanıtıcı özelliklerini içeren bilgi formu, COVID-19 Fobisi Ölçeği ve Bakım Davranışları Ölçeği-24 kullanıldı. **Bulgular:** Hemşirelerin COVID-19 Fobisi Ölçeği toplam puan ortalamasının $49,70 \pm 18,29$ ve Bakım Davranışları Ölçeği-24 toplam puan ortalamasının $5,03 \pm 0,92$ olduğu belirlendi. COVID-19 fobisi kadın, lisans mezunu, çocuk sahibi olan hemşirelerde, bakım davranışları ise kadın hemşirelerde ve yataklı kliniklerde çalışan hemşirelerde anlamlı düzeyde yüksek bulundu. **Sonuç:** Hemşirelerin COVID-19 fobisinin orta düzeye yakın olduğu, bakım davranışlarının ise yüksek düzeye yakın olduğu, COVID-19 fobisi ile bakım davranışları arasında ilişki bulunmadığı belirlendi. Hemşirelerin pandemi ile yaşanan zorlu koşullara karşın hemşirelerin ana rolleri olan bakımı sürdürdüğü sonucuna ulaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Bakım, Bakım davranışları, COVID-19 fobisi, Hemşirelik

ABSTRACT

Objective: This research aim was to determine the effect of nurses' COVID-19 phobia on their care behaviors. **Material and Methods:** The research is descriptive and correlational type. The sample of the study consisted of 227 nurses who cared for COVID-19 patients in a city hospital in Istanbul between February 1, 2021 and May 1, 2021. An information form containing the descriptive characteristics of nurses, COVID-19 Phobia Scale and Care Behavior Scale-24 were used to collect data. **Results:** It was found that the nurses' COVID-19 Phobia Scale total score average was 49.70 ± 18.29 and the Care Behavior Scale-24 total score average was 5.03 ± 0.92 . COVID-19 phobia was found to be significantly higher in nurses who were women, had a bachelor's degree, and had children, and care behaviors were found to be significantly higher in female nurses and nurses working in inpatient clinics. **Conclusion:** It was found that nurses' COVID-19 phobia was close to low level and care behaviors were close to high level. There was no difference between COVID-19 phobias and care behaviors. It was concluded that nurses were able to continue their main role of care, despite the difficult conditions experienced with the Pandemic.

Keywords: Care, Care behaviors, COVID-19 phobia, Nursing

GİRİŞ

COVID-19 pandemisinin dünya genelinde sağlık ve ekonomik sistemler için büyük zorluklar yarattığı bilinmektedir (1). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından COVID-19'un toplumun sağlığını etkileyen önemli küresel bir problem olduğu bildirilmiştir (2). COVID-19'lu hasta sayısının artması, özellikle en büyük sağlık profesyoneli grubunu oluşturan hemşireler başta olmak üzere sağlık hizmeti sunucuları üzerinde büyük bir etki yaratmıştır (3,4). Hemşireler pandemide ön safta çalışan grup olarak pandeminin etkilerini en çok yaşayan gruplar arasındadır ve bakım sürecinde bireylerle yakın temas halindedir (5,6). Hemşirelerin salgında COVID-19 şüpheli hastaların triyajını sağlamak ve COVID-19 hastalarının bakımını sağlamak gibi birden fazla rolü vardır (7).

Bakım verme, hemşirelik uygulamalarının temelini oluşturmakta (8) ve hemşirenin bağımsız karar vererek mesleki bilgi ve becerilerini kullanması olarak açıklanmaktadır (9). Bakım davranışı, hemşirelerin hastaların gereksinimine uygun nitelikli hizmet sunumu ve performanslarıyla ilişkilendirilen bir kavramdır (10). Hemşirelerin bakım davranışları; hasta güvenliğinin, bakımın kalitesinin ve hastaların hastane deneyiminden memnuniyetinin sağlanması amacıyla hemşirelerin yeterliliklerine uygun profesyonel hizmet sunmalarını içeren bütünsel bir yaklaşım gerektirir (11). Hastanın tanısı, kurumun türü, hemşirenin yaşı, deneyimi, özsaygısı, inançları ve çalışma koşulları gibi faktörler bakım davranışlarını etkileyebilmektedir (12). COVID-19 hastalarının bakımı için uzun çalışma saatleri ve ekstra vardiyalar hemşireler için büyük bir sağlık riski oluşturmaktadır (13). Bu durum hemşirelerin mutsuzluk, yorgunluk, enfeksiyon bulaştırma korkusu gibi sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır (14). Uzun süreli çalışma, hastalığa yakalanma ve ailesine bulaştırma korkusu, sosyal destek sisteminin yetersizliği gibi birçok olumsuz durum yaşanması hemşirelerde ruhsal sorunlara yol açmaktadır (15). Bu ruhsal sorunlardan biri olarak sayılabilen fobi, bir eşyaya, bireye, hayvana, olaya veya duruma karşı kalıcı, aşırı, gerçek olmayan korku ile karakterize edilen bir kaygı bozukluğudur (16). Koronavirüse karşı kalıcı ve aşırı bir korku 'Koronavirüs (COVID-19) Fobisi' olarak adlandırılmaktadır (17,18). Koronavirüs (COVID-19) Fobisi'nin sağlık profesyonellerinin kaliteli sağlık hizmetleri sunumunu olumsuz yönde etkileyebileceği bildirilmektedir (19). Bu araştırma hemşirelerin COVID-19 fobisinin bakım davranışlarına etkisinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirildi.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma soruları belirlendi:

Araştırma sorusu 1: Hemşirelerin COVID-19 fobisi düzeyleri ile bakım davranışları arasında ilişki var mıdır?

Araştırma sorusu 2: Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri ile COVID-19 fobisi düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Araştırma sorusu 3: Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri ile bakım davranışları arasında ilişki var mıdır?

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Deseni

COVID-19 fobisi, bu hastalıkla mücadelede hasta bakımında en önde yer alan hemşirelerin bakım davranışlarını etkileyebileceği düşünüldüğünden bu araştırma dünyayı ve ülkemizi etkileyen pandemi döneminde hemşirelerin COVID-19 fobisinin bakım davranışlarına etkisinin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı olarak tasarlandı.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Evreni Şubat 2021-Mayıs 2021 tarihleri arasında İstanbul'da bir şehir hastanesinde COVID-19 tanılı hastalara bakım veren 500 hemşire, örneklemi ise çevrim içi hesaplama aracıyla (20) 0,15 etki büyüklüğü, 0,95 güç ve hata olasılık düzeyi 0,05 olarak yapılan hesaplamada en az 218 kişiye ulaşılması gerektiği hesaplandı. Veri kaybı olabileceği düşünülerek araştırma toplam 227 hemşire ile tamamlandı.

Dahil Edilme ve Dışlanma Kriterleri

Araştırmaya 18 yaş ve üzeri, Covid-19 tanılı hastalara bakım veren, araştırmanın uygulama sürecinde izinli olmayan, gönüllü hemşireler dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Verileri toplama araçları olarak bilgi formu, COVID-19 Fobisi Ölçeği (C19P-S) ve Bakım Davranışları Ölçeği-24 (BDÖ-24) kullanıldı.

Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlandı (2-4). Form katılımcıların demografik özelliklerini ve mesleki tanıtıcı özelliklerini belirlemeye yönelik değişkenleri içeren 8 sorudan oluşmaktadır.

COVID-19 Fobisi Ölçeği (C19P-S): Arpacı, Karataş ve Baloğlu (2020) tarafından geliştirilen ölçek, COVID-19 fobi düzeylerini değerlendirmek için geliştirilmiştir. Likert tipi olan ölçeğin yanıtları, kesinlikle katılmıyorum ile kesinlikle katılıyorum arasında derecelendirilmiştir. Öçekten alınan puanın artması COVID-19 fobisinin düzeyinin arttığını göstermektedir. Ölçek psikolojik, somatik, sosyal ve ekonomik alt boyutlardan oluşmaktadır. Öçekten alınan puanlar 20 ile 100 arasında değişebilir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısının 0,92 olduğu belirtilmiştir (17). Bu araştırmanın Cronbach Alfa katsayısının 0,96 olduğu belirlendi.

Bakım Davranışları Ölçeği-24 (BDÖ-24): Wolf (1981) tarafından geliştirilen ölçek ilk olarak 75 madde idi. 1994 yılında ölçek yenilendi ve madde sayısı 42'ye indirilmiştir (21). Ölçek Wu ve ark. (2006) tarafından madde sayısı 24 olarak yenilenmiştir. Ölçek güvence, bilgi-beceri, saygılı olma ve bağlılık alt boyutlarından oluşmaktadır (22). Kurşun ve Kanan (2010) ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmıştır. Likert tipi olan ölçeğin, yanıtları Asla ile Her zaman arasında derecelendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,96 olarak bulunmuştur (23). Bu araştırmanın Cronbach Alfa katsayısının 0,99 olduğu görüldü.

Veri toplama araçlarının uygulanması

Veriler hastane ortamında yüz yüze hemşirelerden toplandı. Hemşirelere araştırma hakkında bilgi verildi ve araştırmayı kabul edenlere veri toplama formları uygulandı.

Verilerin analizi

Araştırmanın veri analizinde SPSS 22.0 istatistik programı kullanıldı. Katılımcıların demografik özelliklerinin değerlendirilmesinde ve ölçek analizlerinde frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma istatistikleri kullanıldı. Hemşirelerin demografik özellikleri ile ölçek puanlarının karşılaştırılmasında t-testi, tek yönlü varyans analizi (Anova) ve post hoc (Tukey, LSD) analizleri kullanıldı. Hemşirelerin ölçek alt boyutları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinde Pearson Korelasyon ve lineer regresyon analizleri, tanımlayıcı özelliklerle ölçek puanları arasındaki ölçümler için Anova testi ve Post Hoc (Tukey LSD) analizleri kullanıldı.

BULGULAR

Araştırmaya 227 hemşire katıldı. Hemşirelerin yaş ortalamasının $28,82 \pm 5,91$ ve meslekte çalışma yılının ortalamasının $6,38 \pm 5,88$ olduğu belirlendi. Hemşirelerin %65,2'sinin yataklı kliniklerde, %17,2'sinin Acil Serviste, %17,6'sının yoğun bakım ünitesinde çalıştığı saptandı (Tablo 1).

Tablo 1: Hemşirelerin Tanıtıcı Özellikleri (n=227)

Yaş ($\bar{x}=28,82\pm5,9$)	Sayı (n)	Yüzde (%)
21-25	76	33,5
26-30	95	41,9
31-35	28	12,3
35 üzeri	28	12,3
Cinsiyet		
Kadın	196	86,3
Erkek	31	13,7
Medeni Durum		
Bekar	125	55,1
Evli	102	44,9
Eğitim Durumu		
Lise ve Önlisans	33	14,5
Lisans	163	71,8
Lisansüstü	31	13,7
Çocuk Sahipliği		
Evet	61	26,9
Hayır	166	73,1
Çalışılan Birim		
Yataklı Klinikler	148	65,2
Acil Servis	39	17,2
Yoğun Bakım Ünitesi	40	17,6
Meslekte Çalışma Süresi ($\bar{x}=6,38\pm5,88$)		
1-5 Yıl	137	60,4
6-10 Yıl	53	23,3
10 Yıl Üzeri	37	16,3

Ort: Ortalama. SS: Standart Sapma

Hemşirelerin COVID-19 Fobisi Ölçeği (C19P-S) toplam puan ortalamasının $49,70\pm18,29$ ve Bakım Davranışları Ölçeği-24 (BDÖ-24) toplam puan ortalamasının $5,03\pm0,92$ olduğu belirlendi. Hemşirelerin BDÖ-24 ve C19P-S Ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($r=-0,035$, $p=0,598$) ancak iki ölçeğin alt boyutları arasında negatif çok zayıf düzeyde ilişki bulundu (Tablo 2).

Tablo 2: COVID-19 Fobisi (C19P-S) ve Bakım Davranışları Ölçeği-24 (BDÖ-24) Puan Ortalamaları (n=227)

	Ort	SS	Min.	Maks.
C19P-S	49,70	18,29	20,0	100,00
Psikolojik	17,53	6,29	6,00	30,00
Psikosomatik	10,76	4,97	5,00	25,00
Sosyal	12,88	5,23	5,00	25,00
Ekonomik	8,52	3,73	4,00	20,00
	5,03	0,92	1,04	6,00
BDÖ-24				
Güvence	5,01	0,97	1,12	6,00
Bilgi Beceri	5,26	0,91	1,00	6,00
Saygılı Olma	4,98	0,95	1,00	6,00
Bağlılık	4,91	0,97	1,00	6,00

Ort: Ortalama. SS: Standart Sapma

Hemşirelerin sosyodemografik özellikleri ile C19P-S Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırıldığında; kadın hemşirelerin psikolojik ve sosyal alt boyut puan ortalamasının erkeklerin puan ortalamasından yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$). Lisans mezunu hemşirelerin C19P-S Ölçeği toplam ve tüm alt boyut puan ortalamaları lisansüstü mezunu hemşirelerin puan ortalamalarından yüksek bulundu ($p<0,05$). Çocuk sahibi olan hemşirelerin C19P-S toplam, psikosomatik, sosyal ve ekonomik alt boyut puanlarının çocuk sahibi olmayanların puanlarından yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$). Hemşire olarak çalışma yılı 10 ve üzeri olan hemşirelerin psikosomatik alt boyut puanının, çalışma

yılı 1-5 ve 6-10 olanların psikosomatik alt boyut puanından istatistiksel olarak anlamlı yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$). Hemşirelerin sosyodemografik özellikleri ile BDÖ-24 Ölçeği puanları karşılaştırıldığında; kadın hemşirelerin BDÖ-24 Ölçeği toplam puanının ($x=5,127$), erkeklerin puanından ($x=4,469$) istatistiksel olarak anlamlı yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$). Kadın hemşirelerin ölçeğin tüm alt boyut puanlarının, erkek hemşirelerin puanlarından yüksek olduğu, yataklı kliniklerde çalışan hemşirelerin BDÖ-24 Ölçeği toplam ve tüm alt boyut puan ortalamalarının, acil serviste çalışan hemşirelerin puanlarından yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$). Acil Serviste çalışan hemşirelerin bilgi beceri alt boyut puanlarının ise Yoğun Bakım Ünitesinde çalışan hemşirelerin puanından yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$).

Tablo 3: Hemşirelerin COVID-19 Fobisi Ölçeği (C19P-S) ve Bakım Davranışları Ölçeği-24 (BDÖ-24) Puanları Arasındaki İlişki (N=227)

		C19P-S Toplam	Psikolojik	Psikosomatik	Sosyal	Ekonomik
BDÖ-24	r	-0,035	0,080	-0,134*	-0,016	-0,07
Toplam	p	0,598	0,229	0,044	0,813	0,106
Güvence	r	-0,029	0,086	-0,135*	-0,010	-0,093
	p	0,666	0,197	0,043	0,880	0,164
Bilgi	r	-0,085	0,050	-0,188**	-0,045	-0,186**
Beceri	p	0,203	0,451	0,004	0,498	0,005
Saygılı	r	-0,019	0,080	-0,105	-0,009	-0,075
Olma	p	0,779	0,230	0,116	0,898	0,261
Bağlılık	r	-0,012	0,085	-0,091	-0,003	-0,075
	p	0,861	0,202	0,171	0,968	0,258

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; Pearson Korelasyon Analizi

TARTIŞMA

COVID-19 pandemisi özellikle sağlık çalışanları için zorlu bir süreçtir (1). COVID-19 hastalarıyla yakın temas halinde bakım verme görevi olan hemşirelerin bulaş açısından yüksek riskli grupta yer aldığı görülmektedir (24,25). Hemşirelerin görevlerini gerçekleştirirken aldıkları bazı riskler enfekte olma veya bilmeden başkalarına bulaştırma konusunda korkuya neden olmaktadır (26). Bu araştırma hemşirelerin COVID-19 fobisinin bakım davranışlarına etkisinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirildi. Çalışmada hemşirelerin COVID-19 fobisinin orta düzeye yakın olduğu görüldü.

Bu bulgu Yayla ve Eskici İlgin'in (2021) çalışmasında hemşirelerin COVID-19 fobi düzeyleri (27) ve Coşkun ve ark.'nın (2021) çalışmasında hekim ve hemşireler ile yürüttüğü çalışmadaki katılımcıların COVID-19 fobi düzeyleri ile benzerdir (28). Çalışkan ve ark.'nın (2022) çalışmasında ise sağlık çalışanlarının COVID-19 fobisinin yüksek olduğu, hemşirelerin COVID-19 fobisinin ise diğer sağlık çalışanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir (29). Uzun çalışma saatleri, bulaştırma korkusu, koruyucu ekipman kullanımında yaşanan zorluklar, karışık çalışma ortamı gibi etkenlerin bu sonuca neden olduğunu düşündürmüştür. Çalışmalarda hastane yönetiminin hemşirelerin baş etme durumlarını düzenli olarak değerlendirmesi ve uygun baş etme yöntemlerini uygulamaları konusunda desteklemesinin gerekliliği vurgulanmakta (30,31), psikiyatristler tarafından video konferanslar düzenlenmesinin (32), video tabanlı bilgilendirme programları yapılmasının ve eğitimde yeni teknolojilerin kullanılmasının önemi belirtilmektedir (33,34).

Hemşirenin bakım verici rolü, bağımsız rollerinden birisidir (35). Hemşireler kitlesel olaylarda, özellikle de pandemilerde hayati rol oynamakta ve aniden artan hasta yükü nedeniyle sürecin tüm aşamalarında fiziksel, psikolojik, sosyal, kurumsal ve yönetsel sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (35). Çalışmada hemşirelerin bakım davranışlarının yüksek düzeye yakın olduğu bulunmuş ve bu bulgunun literatürle uyumlu olduğu görülmüştür (36,37). Bu bulgu pandemi ile yaşanan zorlu koşullara karşın hemşirelerin ana rolleri olan bakımı her koşulda sürdürebildiklerini göstermektedir. Literatürde pandeminin hasta bakımını sekteye uğratan iş yükleri üretmesinden dolayı çalışma koşullarının iyileştirilmesi, iş yüklerinin azaltılması ve daha az stresli çalışma ortamlarının oluşturulması konusunda daha etkili stratejilere gereksinim olduğu vurgulanmaktadır (38,39). Okechukwu ve ark.'nın (2020) çalışmasında hemşirelerin zor koşullarda sürdürülen bakımlarını

desteklemek için E-öğrenme ve video platformları kullanılarak iletişim becerileri, vaka yönetimi, problem çözme, simülasyon eğitim yöntemleriyle verilmesinin olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir (39). Ayrıca pandemi sırasında ekip içi dayanışmanın ve çok disiplinli yaklaşımın önemi bir kez daha görülmüştür. Hemşirelerin hekim, sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi diğer sağlık ekibi üyeleriyle etkili ekip çalışmasının ve karşılıklı desteğin, dayanıklılığı artırmada büyük önem taşıdığı, hasta bakım kalitesini artırabileceği ve gelecekte bu tür dayanışmanın güçlendirilmesinin, sağlık hizmetlerinin genel dayanıklılığını artıracığı vurgulanmaktadır (40).

Çalışmada hemşirelerin COVID-19 fobisi ile bakım davranışları arasında ilişki bulunmamıştır. Kaplan ve ark.'nın (2021) çalışmasında da benzer olarak COVID-19 korkusu ile hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış (41), ancak Özçalkap ve ark.'nın (2022) çalışmasında hemşirelerin COVID-19 fobisi ile bakım davranışları arasında zayıf ve negatif yönlü ilişki olduğu belirtilmiştir (42). Kadın hemşirelerle erkek hemşirelerin COVID-19 korkusu arasında fark bulunmamış ancak kadın hemşirelerin psikolojik ve sosyal alt boyut puanları, erkeklerden yüksek olduğu belirlenmiştir. Arpacioğlu ve ark.'nın (2021) çalışmasında kadın hemşirelerin COVID-19 korkusunun erkek hemşirelerden yüksek olduğu görülmüştür (43). Kavas ve Develi'nin (2020) çalışmasında, kadınların COVID-19 pandemisinin getirdiği yoğun çalışma şartlarına bağlı stres yaşadığı belirtilmektedir (44). Bu bulgu kadınların erkeklere göre psikolojik ve sosyal açıdan daha hassas olması, toplumsal cinsiyet rollerine ve kadınların yüklenmiş olduğu sorumluluklara bağlanmıştır.

Çalışmada lisans mezunu hemşirelerin COVID-19 fobisinin lisansüstü mezunu hemşirelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görüldü. Literatürde hemşirelerin eğitim düzeyinin artmasının davranış ve tutuma olumlu etkisi olduğu belirtilmektedir (41). Bu bulgu eğitim düzeyinin artması ile mesleki profesyonelliğin güçlendiğini düşündürmüştür. Çocuk sahibi olan hemşirelerin COVID-19 fobisinin çocuk sahibi olmayanlardan yüksek olması, Moussa ve ark.'nın (2021) çalışmasında ve Bulut ve ark.'nın (2024) çalışmasında benzerdi (45,46). Çocuk sahibi olan hemşirelerin virüse yakalanma ve çocuklarına bulaştırma korkusu, aile ve sosyal destek yetersizliği gibi nedenlerle yüksek puana sahip olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Hemşire olarak çalışma yılı 10 ve üzeri olan hemşirelerin psikosomatik alt boyut puanının, çalışma yılı 1-5 ve 6-10 olan hemşirelerin psikosomatik alt boyut puanından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlendi. **Bu bulgu** çalışma yılı 10 ve daha az olan genç hemşirelerin hastalığa daha cesaretli yaklaşımda olduklarını düşündürmüştür. Kadın hemşirelerin bakım davranışlarının, erkek hemşirelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlendi. Bu bulgu ileri araştırmalarla irdelenmesi gerektiğini düşündürmüştür.

SONUÇ

Sonuç olarak, bu araştırmada hemşirelerin COVID-19 fobisi ile bakım davranışları arasında ilişki bulunmadığı belirlenmiştir. Bu araştırma hemşirelerin pandemi sırasında ana rolleri olan bakım verme görevlerini sürdürme konusundaki bağlılıklarını ortaya koymakta ve pandemilerin sağlık sistemlerine ve çalışanlarına yönelik uzun vadeli etkilerine de ışık tutmaktadır. Hemşirelerin pandemi döneminde yaşadığı güçlükler ve hizmetin zorluğu düşünüldüğünde gelecekte yaşanabilecek benzer durumlarda nitelikli hemşirelik bakımının sürdürülmesi için hemşirelerin COVID-19 fobi düzeyinin düşürülmesi; moral, motivasyon, bilgi, tutum ve davranışlarını güçlendirmeye yönelik hizmet içi eğitim programlarının artırılması, eğitimlerde yenilikçi teknolojilerin kullanılması, ekip içi dayanışmanın artırılması, yönetsel desteğin sağlanması önerilmektedir.

SINIRLILIKLAR

Çalışmanın temel sınırlılığı çalışma verilerinin tek bir kurumdaki hemşirelerden yapılması ve sonuçların diğer popülasyonlara genelleştirilememesidir.

Teşekkür: Gönüllü olarak çalışmaya katılan ve çalışmaya katkı sağlayan kişilere teşekkür ederiz.

Etik kurul onayı: Araştırmanın yürütülmesi için Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan etik kurul onayı (08.01.2021 tarihli ve 2021/1 sayılı), araştırmanın gerçekleştirildiği hastanenin Başhekimliğinden kurum izni ve araştırmaya katılan hemşirelerden yazılı onam alınmıştır.

Çıkar çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarlık katkısı: Makalenin tasarımı: HÖ; Makale verilerinin elde edilmesi: EÇ; Verilerin analiz edilmesi: HÖ, EÇ; Makale taslağının oluşturulması: HÖ, EÇ; İçerik için eleştirel gözden geçirme: HÖ; Yayınlanacak versiyonun son onayı: HÖ.

Maddi destek: Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

KAYNAKÇA

- Hajibabae F, Salisu WJ, Akhlaghi E, Farahani MA, Dehi MMN, Haghani S. The relationship between moral sensitivity and caring behavior among nurses in Iran during COVID-19 pandemic. BMC Nurs 2022;21(1):58. doi: 10.1186/s12912-022-00834-0.
- Nguyen HC, Nguyen MH, Do BN, Tran CQ, Nguyen TTP, Pham KM, Pham LV, Tran KV, Duong TT, Tran, TV Duong TH, , Nguyen TT, Nguyen QH, Hoang TM, Nguyen KT, Pham TTM, Yang SH, Chao CJC, Duong TV. People with suspected covid-19 symptoms were more likely depressed and had lower health-related quality of life: the potential benefit of health literacy. Journal of Clinical Medicine 2020;9(4):965. <https://doi.org/10.3390/jcm9040965>
- Fernandez R, Lord H, Halcomb E, Moxham L, Middleton R, Alananzeh I, Ellwood L. Implications for COVID-19: a systematic review of nurses' experiences of working in acute care hospital settings during a respiratory pandemic. Int J Nurs Stud 2020;111:103637. doi: 10.1016/j.ijnurstu.2020.103637.
- Arpacioğlu S, Baltalı Z, Ünübol B. COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, covid korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörler. Çukurova Medical Journal 2021;46(1):88-100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cumj/issue/59504/785609>
- Aksoy YE, Koçak V. Psychological effects of nurses and midwives due to covid-19 outbreak: the case of Turkey. Archives of Psychiatric Nursing 2020;34(5):427-433. doi: 10.1016/j.apnu.2020.07.011
- Turan Kavrakım S, Almaz G, Canlı Özer Z. Perception of coronaphobia, compassion and associated factors among nurses during the outbreak of covid-19: a cross-sectional study. Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences 2022;14(2):560-559. doi: 10.5336/nurses.2021-85171
- Baskin, R.G, Bartlett R. Healthcare worker resilience during the COVID-19 pandemic: an integrative review. J Nurs Manag 2021;29(8):2329-2342. doi: 10.1111/jonm.13395.
- Alikari V, Gerogianni G, Fradelos EC, Kelesi M, Kaba E, & Zyga S. Perceptions of caring behaviors among patients and nurses. International Journal of Environmental Research And Public Health 2022;20(1):396. doi: 10.3390/ijerph20010396.
- Biröl L. Hemşirelik süreci. Hemşirelik bakımında sistematik yaklaşım. İzmir; Etki Matbaacılık, 2010; 301-9.
- Aslan ZT, & Mat STB. (2024). Hemşirelerde merhamet yorgunluğu ve bakım davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: kesitsel bir çalışma. Journal of Health and Nursing Management 2024;11(2):362-371 doi: 10.54304/SHYD.2024.16769
- Aupia A, Lee TT, Liu C. Y, Wu SFV. & Mills ME Caring behavior perceived by nurses, patients and nursing students in Indonesia. Journal of Professional Nursing 2018;34(4):314-319. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2017.11.013>
- Shalaby SA, Janbi NF, Mohammed KK, & Al-harthi KM. Assessing the caring behaviors of critical care nurses. Journal of Nursing Education and Practice 2018;8(10):77-85. doi: <https://doi.org/10.5430/jnep.v8n10p77>
- Nie A, Su X, Zhang S, Guan W, Li J. Psychological impact of COVID-19 outbreak on frontline nurses: A cross-sectional survey study. J Clin Nurs 2020;29(21-22):4217-4226. doi: 10.1111/jocn.15454.
- Mohammadi F, Radfar M, Hemmati Maslak Pak, M. Workplace challenges and nurses recovered from COVID-19. Nursing Ethics. 2022;29(2):280-292. doi:10.1177/09697330211020439.
- Göçmen Baykara Z, Eyuboglu G. COVID-19 pandemisinde hemşirelik bakımı. Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2020;9-17.
- American Psychiatric Association. American Psychiatric Publishing; 2013. Diagnostic and Statistical Mental
- Arpaci I, Karataş K, Baloglu M. The development and initial tests for the psychometric properties of the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S). Pers Individ Dif 2020;164:110108. doi: 10.1016/j.paid.2020.110108.
- Delibaş L. COVID-19 Fobisi ve Endişe Şiddeti; Meslek Yüksekokulu Örneği. Hastane Öncesi Dergisi 2021;6(2):201-212.
- Duan L, Zhu G. Psychological interventions for people affected by the COVID-19 epidemic. The Lancet Psychiatry 2020;7(4):300-302. doi: [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30073-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30073-0)
- Soper DS. A-priori Sample Size Calculator for Multiple Regression (Software). (Erişim Tarihi Kasım 2021), Erişim adresi: <https://www.danielsoper.com/statcalc>
- Wolf ZR, Giardino ER, Osborne PA, Ambrose MS. Dimensions of Nurse Caring. Image J Nurs Sch, 1994;26(2):107-111. doi: 10.1111/j.1547-5069.1994.tb00927.x.
- Wu Y, Larrabee JH, Putman HP. Caring behaviors inventory: a reduction of the 42-item instrument. Nursing Research 2006;55(1):18-25. doi:10.1097/00006199-200601000-00003.

23. Kurşun Ş, Kanan N. Bakım davranışları ölçeği-24'ün Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2012;15(4):229-35.
24. Çam MO, Dokumacı H. COVID-19'lu hastalara bakım veren sağlık çalışanlarının psikososyal problemleri: hemşirelik bakış açısı. *Akdeniz Hemşirelik Dergisi*. 2022;1(1):36-47.
25. Sarmasoğlu Ş, Tarakçıoğlu Çelik GH, Korkmaz F. İnceleme: COVID-19 hastalığından korunmaya yönelik kişisel koruyucu ekipman kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2020;7(Özel Sayı):47-65. doi: <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.776491>
26. Labrague LJ, de Los Santos, JAA. Fear of Covid-19, Psychological Distress, Work Satisfaction and Turnover Intention Among Frontline Nurses. *Journal of Nursing Management* 2021;29(3):395-403. doi:10.1111/jonm.13168
27. Yayla A, Eskici İlgin V. The relationship of nurses' psychological well-being with their coronaphobia and work-life balance during the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Study. *Journal of Clinical Nursing*, 2021;30(21-22):3153-3162. doi: 10.1111/jocn.15783.
28. Coşkun F, Polat Ö, Kahraman B, Türkoğlu D. COVID-19 salgınında bir pandemi hastanesinde yönetici olmak: klinik liderlik özellikleri ile COVID-19 Fobisi Arasındaki İlişki. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi 2021;9(3):998-1013. doi: <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.849316>
29. Çalışkan E, Kargın M. Türkiye'deki sağlık çalışanlarında koronavirüs 19 korkusu ile mesleki yorgunluk, tükenmişlik ve iyileşme düzeyleri arasındaki ilişki. *Arch Environ Occup Health* 2022;77(9):711-720.
30. Yıldırım TÖ, Karatepe HK. The effect of the challenges experienced by nurses during the pandemic on their intention to leave work: the mediating role of the performance. *BMC Nursing* 2024;23(1):819.
31. Huda N, Shaw MK, Chang HJ, Erwin Putri ST, Pranata S. The mediating role of coping styles in the relationship between fear of COVID-19 and mental health problems: a cross-sectional study among nurses. *BMC Public Health* 2024;24(1):545.
32. Viswanathan R, Myers M, Fanous AH. Support groups and individual mental health care via video conferencing for frontline clinicians during the COVID-19 pandemic. *Psychosomatics* 2020;61(5):538-543.
33. Monette DL, Macias-Konstantopoulos WL, Brown D, Raja AS, Takayesu JK. A video-based debriefing program to support emergency medicine clinician well-being during the COVID-19 pandemic. *Western Journal of Emergency Medicine* 2020;21(6):88. doi:10.5811/westjem.2020.8.48579
34. Gholampour MH, Zare-Kaseb A, Arbabi Z, Ghazanfari MJ. Corona phobia in the nursing profession: Challenges & opportunities. *Journal of Nursing Reports in Clinical Practice* 2023;2(1):49-51.
35. Koçak C, Albayrak SA, Duman NB. Hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutum ölçeği geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2014;11(3):16-21.
36. Bulut, S., Kızıllırmak, H. COVID-19 Yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerin profesyonel değerleri ve bakım davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi 2022;10(1):241-254. DOI: 10.33715/inonusaglik.1010517
37. Erenoğlu R, Can R, Tambağ H. Hemşirelik bakım davranışları ve bakım davranışları ile ilgili faktörler; doğumevi örneği. *Sağlık ve Toplum* 2019;29(1):79-88.
38. Monteiro WF, Lima KJV, Ferreira DS, Andrade LLCD, Ramos FRS. Existing workloads among managers and healthcare workers during the COVID-19 pandemic: Meanings in the Amazon context. *Plos One* 2023;18(10):e0292541.
39. Okechukwu EC, Tibaldi L, La Torre G. The impact of COVID-19 pandemic on mental health of Nurses. *La Clinica Terapeutica* 2020;171(5). doi: 10.7417/CT.2020.2247.
40. Han P, Duan X, Jiang J, Zeng L, Zhang P, Zhao S. Experience in the development of nurses' personal resilience: A meta-synthesis. *Nursing Open* 2023;10(5):2780-2792. doi: <https://doi.org/10.1002/nop2.1556>
41. Kaplan E, Aktaş MC, Kaya H. COVID-19 Pandemi korkusu ile hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*. 2021;3(3):135-140.
42. Özçalkap N, Özkan SA, Taştan S, Bucak İH. Ebe ve hemşirelerde COVID-19 fobisinin hasta bakım davranışına etkisi. *Anatolian Journal of Health Research* 2022;3(2):83-89.
43. Arpacıoğlu M, Baltacı Z, Ünübol B. COVID-19 Pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, covid korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörler. *Çukurova Medical Journal*. 2021;46(1):88-100.
44. Kavas B, Develi A. Çalışma yaşamındaki sorunlar bağlamında COVID-19 pandemisinin kadın sağlık çalışanları üzerindeki etkisi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi* 2020;4(2):84-112.
45. Moussa ML, Moussa FL, Alharbi HA, Omer T, Khallaf SA, Al Harbi HS, Albarqi AA. Fear of nurses during COVID-19 pandemic in Saudi Arabia: a cross-sectional assessment. *Frontiers in Psychology*, 2021;(12):736103. doi:10.3389/fpsyg.2021.736103
46. Bulut H, Bozkurt C, Kamiloğlu D, Kızıloğlu İ. Bir pandemi hastanesindeki sağlık çalışanlarının COVID-19 korkusunun tükenmişlik ile ilişkisinin incelenmesi. *Sağlık Akademisi Kastamonu* 2024;9(1):46-60.